

joggal nevezhetők genocídiumnak. Marko megalapozottnak tartja a gyanút a Horvátországban 1991-1992 között, Koszovóban 1989-1999 között a szerbek által elkövetett bűnök esetében, valamint a horvátok büntetteit illetően, Bosznia-Hercegovinában, 1992 és 1994 között. Figyelmeztet ugyanakkor a népirtás tagadásának kényes kérdésére is. Ne kezeljük a népirtás tagadásaként, ha valaki szűkebb értelemben értelmezi a fogalmat, vagy egyes esetekben megkérdőjelezi a genocídium kifejezés használatának jogosságát – egyszerűen, ha valaki némileg eltérő jelentést tulajdonít a szónak.

A gyakorlatban a genocídium túl szűkre szabott értelmezése; túl élesen elkülöníteni azt a tömeggyilkosságot, melynek egyetlen célja egy népcsoport részleges megsemmisítése, attól a tömeggyilkosságtól, melynek célja egyrészt az adott népcsoport részleges megsemmisítése, másrészt elűzni a támadott csoport maradékának jelentős hányadát; valamint túl nagy hangsúlyt fektetni a szándék mögött húzódó motivációra, ahelyett, hogy magát a szándékot elítélnék, mind használhatatlanná teszik a népirtás fogalmát az elemzés szempontjából. Sokkal észszerűbb, ha a genocídiumot továbbra is egy csoport teljes vagy részleges megsemmisítésére tett törekvésként definiáljuk, és semmi értelme ragaszkodni ahhoz, hogy ebbe a fogalomba csak az egyének megölése illeszthető be. Egy csoport megsemmisítése adott területen, öldöklés, elűzés és hasonló eszközök által, is a meghatározás részét kell képezzék. A genocídium fogalmának alkalmazása körüli vita továbbra is rendkívül ellentmondásos, politikai töltetű pengeváltás marad, a tudósok és kutatók, nézőpontjuk kiszélesítésével és az összes, a kérdésben szerepet játszó tényező elismerésével, csak a probléma összetettségének hangsúlyozásáig jutottak el egyelőre.

Dézi Tímea

**Bácskai, szerémségi és szlavóniai ruszinok:
az etnikai sajtószereplés megőrzésének kísérlete
(a XVIII. század közepétől 1918-ig)**

Burkut, I. G.: Rusiny Bački, Srema i Slavonii: Opyt sohraneniâ ètničeskojsamobytnosti (sredina XVIII veka – 1918 god = Slavánovedenie, 2010. 5. no. 97–103. p.

A XVIII. század közepén zajlott a Habsburgok által az Oszmán Birodalomtól visszavívott területek benépesítése. A betelepülők között nem kevés ruszin volt, akik Magyarország északi megyéiből vándoroltak el a kedvező feltételek melletti földhöz jutás reményében. Az első bevándor-

lók 1743-ban keltek útra, majd 1751-től kezdve a természetes migrációt a szervezett bevándorlás váltotta fel a magyarországi hatalom kolonizáló és asszimiláló törekvéseinek jegyében. A Bácskába és a vele szomszédos Szerémségbe történő betelepülés egészen 1787-ig tartott.

A mai Kárpátaljáról, Eperjes környékéről, Máramarosról, részben pedig a Kárpátoknak a mai Lengyelország területén fekvő részéről kiinduló migrációs hullám kezdetben Bácskeresztúr (ruszinul: Ruski Kerestur, szerbül: Ruski Krstur) településre irányult. Itt a görögkatolikusok vették ellenőrzésük alá a templomot és az ahhoz tartozó egyházközségi iskolát a pravoszláv felekezettel folytatott harcot (1751-1752) követően, így a település a bevándorló ruszinok kulturális központjává vált, amely címre a szintén ruszin többségű Kucora (ruszinul: Kocur, szerbül: Kucura) is számot tartott. A pravoszláv felekezet egyes tagjai Szerbiába települtek és beolvadtak az ottani népességbe. A betelepülők és utódaik többsége falvakban élt továbbra is paraszti életmódot folytatva. A városok közül Újvidéken hoztak létre kisebb közösséget.

A bács-szerémi ruszinok önállóságának megőrzésében fontos szerepet játszott a tömbben való letelepedés, az endogámia előnyben részesítése, a szoros családi kapcsolatok, valamint a bácskeresztúri, a kucorai és az 1863-ban megnyitott újvidéki iskola is. Az áttelepülők ógyházi szláv nyelvű kéziratokat is magukkal hoztak. Ezek a többszöri másolás folyamán egyre közelebb kerültek a beszélt nyelvhez, amely azonban megőrizte genetikai rokonságát a lemke dialektussal. A XIX. század kezdetén a túlnépesedés miatt a földtelen ruszinok kénytelenek voltak áttelepülni Szlavóniába, azonban itt is csoportosan telepedtek le és áptolták a kapcsolatot Bácskeresztúrral.

Az 1848-1849. évi forradalom kedvezett a bács-szerémi ruszinok nemzeti ébredésének, akiknek 1853-ra sikerült elérniük, hogy az iskolákban kizárólag anyanyelvi oktatás folyjon, a magyar nyelv teljes kiszorításával. A passzív ellenállást felváltó tudatos harcnak kedvezett egy újabb betelepülési hullám is. A XIX. század második felében a Bácska és a Szerémség ruszin lakossága már meghaladta a húszezret.

A bács-szerémi ruszinok önálló kiadói tevékenysége szintén a XIX. század második felében indult meg. Itt Nikolaj Nadej (1819-1862), a bécsi görögkatolikus szeminárium rektorának, valamint Mihail Vrabel bácskeresztúri tanítónak a munkásságát kell megemlíteni. Vrabel gyűjteményének hatására V. M. Hnatjuk (1871-1926) útra kelt az óhazából a Duna vidékére, és többek között feljegyezte, hogy a kocuri helyi önkormányzatban arányosan voltak jelen az etnikai közösségek képviselői. A ruszin akkoriban közvetítő nyelvként funkcionált a németek és a magyarok között.

Mivel egyre inkább szükség volt egy minden bács-szerémi ruszin számára érthető nyelvre, egy sajátos irodalmi mikronyelv jött létre a bács-

keresztúri nyelvjárások alapján. Szintén ennek a földnek a szülőtte Gavriil Kostelnik (1886-1948) jelentette meg „Z mojoho valala” („Az én falumból”) című világi költeményét. Az ifjú költő a cirill ábécé ukránhoz hasonló változatát használta, 1923-ban ezen nyelv első grammatikáját is megjelentette, amely lehetővé tette a „bács-szerémi ruszin irodalmi nyelven” történő oktatást, a magyarosítással szembeni sikeres ellenállást.

1879-től kezdve az egyházközségi iskolákban bevezették a magyar nyelv kötelező oktatását. 1898-ban a bácskeresztúri iskolát az állam vette át, majd ettől kezdve csaknem valamennyi tantárgyat magyarul tanítottak, míg a ruszin nyelv oktatására külön tantárgy keretében került sor, valamint ruszinul folyt a hittanoktatás is. Az oktatás hatására a ruszin szövegeket is latin betűkkel kezdték lejegyezni. A bácskeresztúri példát látva Kucora lakosai továbbra is saját pénzből tartották fent az egyházközségi iskolát, és az első ruszin nyelvű színházi előadást is itt mutatták be 1913. elején.

Egy sor horvát városban is jelentek meg ruszin közösségek, így a szerémségi Vukováriban és a szlavóniai Eszéken is. A szerb területeken a szerb pravoszláv egyház, míg a horvát területeken a római katolikus papok gyakoroltak asszimilációs nyomást a ruszinokra. Valamennyi bácskai, szerémségi és szlavóniai görögkatolikus egyházközség a krizseváci egyházmegye fennhatósága alá került. A horvát papok ellatinosították a szertartástrendet, megszakítva ezzel a régi bizánci hagyományt. A katolikus szerbek elvesztették identitásukat és horvátként kezdték jellemezni magukat, ezzel szemben a ruszin hívők követelték a keleti rítus és az óegyházi szláv nyelv megtartását, amely céljukat végül el is érték.

1890 és 1914 között zajlott a Lembergi Görögkatolikus Metropólia kezdeményezésére a parasztok Galíciából és részben Bukovinából Boszniába történő áttelepítése, néhányan közülük azonban átvándoroltak a Bácska, a Szerémség és Szlavónia ruszin lakta falvaiba. Köreikben már használatos volt a galíciai és a bukovinai „népiek” által kiadott irodalomban is használt *ukrán* nemzetiségnév, amelyet a helyi ruszinok egy része – különösen a képzett ifjúság – átvett, azonban ez az önmegnevezés nem terjedt el. Ami a „ruszofilok” és a „népiek” között zajló könyörtelen szembenállást illeti, a bácskai, a szerémségi, valamint a szlavóniai ruszinok kevés kivétellel azon kívül álltak, önmagukat továbbra is ruszinnak nevezték.

Vékás Gábor

SZERZŐINK FIGYELMÉBE

A kéziratot – lehetőleg – e-mailben kérjük, legalább Word 6.0 formátumban juttassák el a szerkesztőség címére (cholnoky@mol.gov.hu)

Szövegek illusztrációként a kézirathoz fekete-fehér fényképet, grafikont, ábrát, táblázatot stb. külön fájlban lehet mellékelni. Ez esetben kérjük, hogy a képaláírás pontos szövegét is szíveskedjenek megfogalmazni.

A szövegek kiemeléseket a szerző a kéziratban *kurzíválva* jelezze, a jegyzeteket lábjegyzet formájában helyezze el, a kézirat lapjait folyamatosan, arab számokkal számozza.

A jegyzetapparátusban a szerző a hivatkozott mű szerzőjét normál álló betűkkel, a hivatkozott mű címét (folyóirat, tanulmánykötet esetén annak címét) *kurzíválva* emelje ki, és pontosan tüntesse fel a hivatkozott bibliográfiai adatokat.

A tanulmányok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer „n”), a kiemelt recenzióké, kritikáké a 15 ezer „n”-et; a Szemle rovatban közölt referátumoké a 10 ezer „n”-et.

A tanulmányokhoz kérünk 5-6 soros magyar és lehetőleg angol nyelvű rezümét, valamint címfordítást mellékelni. A Szemle rovatban közölt írások bibliográfiai leírása:

Szerző (vezetéknév, vessző utónév): cím, alcím = forrás (általában folyóiratcím), évfolyam, év, szám, lapszám (tól – ig).

Levéltári anyag esetén: a levéltár megnevezése, az irat megnevezése, dátuma, lelőhelye, jelzete. Az irat többszöri megjelölése esetén: a levéltár rövidített jelölése (pl. MOL), az irat jelzete (pl. Belügyminisztérium Elnöki iratok: XIX-B-1-r).

A kéziratok leadási határideje: a negyedév első hónapjának vége. A tanulmányokat a szerkesztőbizottság tagjai vagy más szakemberek lektorálják, a közlésről – e vélemények alapján – a főszerkesztő dönt.

Jelen felhívást a Kisebbségkutatás folyóirat honlapján:

<http://www.hhrf.org/kisebbségkutatás>
is közzétesszük.